Vrede maak je samen ♦ vrede brengt je samen

Lesbrief Vredesweek

2016

Voor midden- en bovenbouw van het basisonderwijs

PAX Vrede. Wie durft?

dienstencentrum GVO en HVO

CENTRUM VOOR LEVENSBESCHOUWING

Inhoud

Vooraf **2**

1. Om te beginnen – twee suggesties **3**
1.1 Wie ben je? 3
1.2 Scrabble 3

2. Kern, verwerking, informatie – zeven suggesties **4**
2.1 Cartoon 4
2.2 Filosoferen 4
2.3 Wensen en woorden voor vrede 5
2.4 Jij en de ander 6
2.5 Hopen op vrede 8
2.6 Zingen 9
2.7 Vredesvluchten 10

3. Tot besluit – twee suggesties **11**
3.1 Wat wil je onthouden? 11
3.2 Recept voor vrede 11

4. Verhalen **12**
4.1 Het jongetje en de spijkers (islam) 12
4.2 Word maar weer een muis (hindoeïsme) 12
4.3 De droom van Jesaja (christendom) 13
4.4 De kinderbrug (algemeen) 13

5. Voor de onderbouw **14**
5.1 Prentenboeken 14
5.2 Lesschetsen uit methoden 14

6. De school kijkt verder **15**
6.1 Schoolplein - Vredesplein 15
6.2 Scholenband 15
6.3 Ambassades van Vrede 15

Bijlagen
1. Cartoon 16
2. Wensen en woorden voor vrede 17
3. Het lied van de regenboog 18
4. Vredesduif 19

Vooraf

Wie om zich heen kijkt, ziet dat vrede niet zomaar ontstaat. In Nederland is het al niet eenvoudig om naar elkaar te luisteren en open te staan voor elkaars standpunten. En de oorlog in Syrië laat nog duidelijker zien dat vrede niet vanzelfsprekend is. Deze lesbrief roept op om samen naar vrede te blijven verlangen en erop te blijven hopen. Om ons ervoor in te zetten en al doende te ontdekken, dat vrede iets van ons allemaal is.

Dit jaar organiseert PAX van 17 t/m 25 september de 50e Vredesweek. In deze lesbrief bieden PAX en het Dienstencentrum GVO en HVO gezamenlijk lessuggesties aan om op school stil te staan bij het thema van de Vredesweek: 'Vrede verbindt'.

♦ PAX

Al vijftig jaar neemt PAX het voortouw in het organiseren van de Vredesweek. PAX zet zich in om mensen te beschermen tegen oorlogsgeweld, voor het beteugelen van geweld en opbouwen van vrede. De Vredesweek is een goed moment om te laten zien dat vrede iets is wat ons allemaal verbindt. Daar kan iedereen aan meedoen, van burger tot activist en van politicus tot artiest. Vrede komt niet vanzelf, daar moeten we allemaal iets voor doen. Zie www.vredesweek.nl.

♦ GVO EN HVO

GVO is godsdienstig vormingsonderwijs. HVO is humanistisch vormingsonderwijs. Dit onderwijs is bestemd voor leerlingen op openbare scholen. In de lessen verkennen leerlingen wat een levensovertuiging voor iemand kan betekenen. Ze denken van daaruit na over allerlei vragen die het leven stelt. Ze oefenen zich in respect voor mensen die anders denken en doen dan zij zelf. Dan zien ze waarin ze van elkaar verschillen en ze ontdekken overeenkomsten. Zie www.gvoenhvo.nl

♦ SAMENWERKING

Aan deze lesbrief hebben personen vanuit de verschillende denominaties van HVO en GVO hun bijdrage geleverd. Het ontwikkelingsproces op zich heeft al verbindend gewerkt. De leerkracht heeft hierdoor de mogelijkheid om het thema 'Vrede verbindt' vanuit en gericht op de levensbeschouwing die hij of zij vertegenwoordigt aan de orde te stellen. Daarnaast nodigt de lesbrief uit leerlingen te laten zien hoe mensen met een andere levensbeschouwelijke achtergrond het thema hanteren. Zo worden onderlinge verschillen erkend en onderlinge overeenkomsten herkend.
Tip: werk je op een school waar leerkrachten vanuit verschillende denominaties voor GVO en HVO aanwezig zijn? Wees dan gastdocent in elkaars les of geef de les in de Vredesweek samen.

♦ VOOR ALLE SCHOLEN

De brief is ontwikkeld voor HVO- en GVO lessen op de openbare basisschool. Maar de lessuggesties zijn geschikt voor gebruik in het hele basisonderwijs. Openbare, bijzondere en samenwerkingsscholen worden in de Vredesweek van harte uitgenodigd om vrede in de les centraal te stellen. Zo kunnen leerlingen ontdekken dat je vrede samen maakt - en dat vrede je samenbrengt.

♦ DOELSTELLINGEN

Leerlingen komen onder leiding van hun docent met elkaar in gesprek over het thema vrede.
Ze ontdekken dat mensen zich met elkaar kunnen verbinden, ondanks onderlinge verschillen.
Ze onderzoeken wat er nodig is om vrede een kans te geven.
Ze verkennen mogelijkheden om zich voor vrede in te zetten.

Lessuggesties

1. Om te beginnen twee suggesties

♦ 1.1 WIE BEN JE?

De leerlingen interviewen elkaar in twee – of drietallen kort over wie ze zijn. Hulpvragen: hoe heet je, waar woon je, wat eet je graag, wat doe je graag? enz. Waarin verschillen jullie? Noem drie dingen. Waarin lijken jullie op elkaar? Noem drie overeenkomsten. Wat zouden jullie samen kunnen doen?

♦ 1.2 SCRABBLE

Het scrabblespel is geschikt voor 2-4 spelers. Laat de leerlingen in een grote groep in tweetallen samenwerken. Zo kunnen er 8 deelnemers per scrabblespel meedoen. Zorg voor voldoende scrabblespellen.

Voorbereiding

- Leg het woord VREDE neer op het scrabblebord.
- Elke leerling of elk tweetal neemt willekeurig zeven letters en legt alle andere letters open neer.

Het spel

- De leerlingen vullen woorden aan die te maken hebben met vrede. Dat kan in elke taal en vanuit elke levensbeschouwing.
- Ze vullen hun letters telkens weer tot zeven aan en kiezen letters die ze nodig hebben.

Afronding

- Nagaan: welke woorden en begrippen over vrede zijn er gevonden?
- Leg het scrabblebord met woorden voorzichtig weg of fotografeer het en zet de foto op het digibord.

2. Kern, verwerking en waar nodig **informatie** zeven suggesties

♦ 2.1 VREDE VERBINDT – BOVENBOUW EN MIDDENBOUW

KERN

Cartoon van Len Munnik. Zie Bijlage 1. Online verkrijgbaar via www.vredesweek.nl/winkel-downloads

VERWERKING

a. Ik zie, ik zie wat jij niet ziet

Laat de poster zien op het digibord of print hem uit. De leerlingen zitten in een half open kring. Ze bekijken de afbeelding. Hulpvragen: welke kleuren zie je? Welke vormen? Stel je voor dat je nu telefoon krijgt. De beller vraagt je wat je ziet op de poster waar je voor staat. Wat zeg je dan?

b. Vraag het de tekenaar

Zet een stoel neer 'voor de tekenaar'. De leerlingen bedenken alleen of in tweetallen wat ze aan de tekenaar zouden willen vragen. Bij voorbeeld: waarom hebt u de achtergrond zwart gekleurd? Waarom zijn de letters geel? Wie daar een gedachte over heeft, gaat op de lege stoel zitten en geeft antwoord alsof hij of zij de tekenaar is. Variatie: de leerkracht neemt de rol van de tekenaar op zich en beantwoordt vragen van de leerlingen.

c. Hoe ziet jouw droom van vrede eruit?

Bespreken: Hoe ziet jouw droom van vrede eruit? Wat heb je nodig om aan vrede te kunnen bouwen?
Variatie: De leerlingen tekenen of schrijven hun droom van vrede in droomwolkjes en plakken die boven aan de poster. Ze maken bouwstenen voor vrede en plakken die onderaan de poster.

INFORMATIE

In onze tijd staat de vrede onder druk. Dat is op de tekening zichtbaar in de donkere achtergrond en in de scheuren in de wereldbol. Leerlingen hebben daar mee te maken. Ze horen erover via het Jeugdjournaal en Schooljournaal. Ze vangen iets van de discussies of rellen op bij de besluitvorming over de komst van een AZC in hun woonplaats. Of ze zijn als vluchteling in Nederland. Hierover praten in een veilige sfeer helpt hen. Op de cartoon lichten de woorden 'vrede verbindt' op in het donker. Ze houden de hoop op vrede levend. Voor kinderen is het van levensbelang dat ze volwassenen ontmoeten die dat ook doen. Iedereen kan betekenisvolle bouwstenen voor vrede aandragen, hoe klein ook. Je kunt je mond gebruiken om te zeggen wat jij nodig hebt. En om goede woorden en verhalen door te geven aan elkaar. Je kunt je oren gebruiken om te luisteren naar wat een ander nodig heeft en te vertellen heeft. Je kunt je hoofd gebruiken om elkaar te begrijpen. Je kunt je handen gebruiken om te groeten, te helpen, vast te houden, te troosten. Je kunt je ogen gebruiken om elkaar aan te kijken. En je voeten om naar elkaar toe te gaan. Je kunt je hoofd gebruiken om te bedenken wat je kunt doen.

♦ 2.2 FILOSOFEREN – MIDDENBOUW EN BOVENBOUW

KERN

Gedachten van leerlingen over vrede.

VERWERKING

Filosofisch gesprek

Startvraag vaststellen

- De leerlingen schrijven op een blad met een V-teken waar ze aan denken bij het woord vrede.

- Of ze nemen het scrabblebord van ‘Om te beginnen’ erbij.
- Een groep 7-8 met een veilige sfeer, die vaker filosofeert kan reageren op de vraag: Welke vragen wil je stellen als je aan oorlog en vrede denkt?
- De woorden of vragen worden geïnventariseerd. De groep kiest een thema of vraag en daarmee wordt de startvraag vastgesteld.
- Variatie: de leerkracht zet enkele vragen op het bord en de leerlingen kiezen er samen eentje uit. Voorbeelden:
  - Wat zou er gebeuren als het altijd vrede was?
  - Wat zou er gebeuren als er nooit meer oorlog was? Wat is het verschil tussen oorlog en ruzie?
  - Hoe komt het dat er oorlog is?
  - Wat is er nodig voor vrede in de klas, of in het land, of in de wereld?
  - Kunnen mensen die erg van elkaar verschillen in vrede leven?

Filosofisch gesprek

- Leerlingen formuleren in tweetallen antwoorden op de startvraag.
- De antwoorden worden op het bord geïnventariseerd.
- De leerkracht vraagt door op de antwoorden:
  - Wat zou er gebeuren als het altijd vrede was?
  - Wat zou er gebeuren als er nooit meer oorlog was? Wat is het verschil tussen oorlog en ruzie?
  - Hoe komt het dat er oorlog is?
  - Wat is er nodig voor vrede in de klas, of in het land, of in de wereld?
  - Kunnen mensen die erg van elkaar verschillen in vrede leven?
- Verdiepende vragen:
  - Wiens leven zou veranderen als er overal vrede was? (Wat zou er dan veranderen...)
  - Zou jouw leven ook veranderen? (Wat zou er dan veranderen…)
  - Als er vrede is, is er dan geen ruzie?
  - Is vrede fijn voor mensen?
  - Is vrede altijd goed?
  - Kan ruzie ook goed zijn?
  - Kan oorlog ook goed zijn?

Leerlingen kunnen een verdiepingsvraag eerst weer in tweetallen beantwoorden. Tijdens het gesprek worden de uitspraken en reacties in trefwoorden op het bord genoteerd. De groep maakt afsluitend een samenvatting of conclusie van het gesprek: dit is een antwoord op de startvraag. Belangrijke gedachten, opmerkingen, of vragen kunnen worden opgeschreven en opgehangen.

♦ 2.3 WENSEN EN WOORDEN VOOR VREDE - BOVENBOUW

Tip: heel geschikt voor multiculturele groep

KERN

Zomaar op straat, thuis of aan het begin van een bijeenkomst of viering: als mensen elkaar ontmoeten groeten ze elkaar. Iedere cultuur, godsdienst of levensbeschouwing heeft daar eigen gebruiken en eigen woorden voor.
Heel vaak hoort daar een vredeswens bij. Leerlingen komen deze woorden en gebruiken in hun eigen omgeving tegen. In een multiculturele klas kunnen ze dit uitwisselen en aan elkaar laten zien.

VERWERKING

Voorbereiding: kopieer Bijlage 2, Wensen en woorden voor vrede.

a. Uitwisselen - eerst in twee- of drietallen, daarna plenair

- Welke begroeting, wens of woord komt jou bekend voor? Vertel eens waar je dit tegenkomt.

- ♦ Welke gebaren horen erbij? Doe dat eens voor. Uit welke levensbeschouwing of godsdienst komt deze wens? Schrijf dat er maar bij.
- ♦ Wil je deze zin of dit woord voor ons opschrijven in de taal en de letters die er bij horen?
- ♦ Wat zien jullie voor verschillen in de wensen voor vrede? En wat is er volgens jullie hetzelfde?

b. Tekens en symbolen - individueel

- ♦ Welke tekens en symbolen ken je voor vrede? Teken ze er maar bij.

Informatie bij het werkblad

a. Vredesformule uit de Bhagavad-gita, de Hindoe-bijbel.
b. Islamitische begroeting. Voor moslims is de onderlinge begroeting in de sociale omgang essentieel.
c. Vredesgroet van de heilige Franciscus (rooms-katholiek). Franciscus leefde in de 12e eeuw. Hij koos ervoor zonder luxe te leven en zich in te zetten voor mensen in nood. Hij stichtte een kloosterorde, die nog steeds bestaat. Nog steeds gebruiken de Franciscanen deze groet en geven daarmee vrede door.
d. Groet aan het begin van een kerkdienst (protestants). Deze groet wordt door de voorganger uitgesproken.

Pax:	zo heette de vrede in het Romeinse Rijk. De organisatie die elk jaar de Vredesweek organiseert heet PAX.
Eirènè:	zo noemden de oude Grieken de vrede
Sjaloom:	dit is het Hebreeuwse woord voor vrede
Salaam:	zo noemen Moslims voor de vrede
Ahimsa:	dit woord betekent geweldloosheid en hoort bij het Hindoeïsme
Vrede:	het Nederlandse woord

♦ 2.4 IN VREDE SAMEN LEVEN[1] - BOVENBOUW

KERN

Als we met elkaar in vrede willen leven, hebben we het nodig dat we elkaar accepteren, elkaar vergeven, doorzetten en niet opgeven, en conflicten oplossen zonder geweld.

VERWERKING

a. Elkaar accepteren.

Als je elkaar accepteert kun je onderlinge verschillen verdragen. Je verwacht niet van anderen dat ze net zo denken, praten en doen als jij. En je hebt geen vooroordelen, want je weet dat iedereen weer anders is.

In twee- of drietallen bespreken

- ♦ Hoe voelt het om vervelend te worden behandeld, omdat je anders bent dan de anderen? Voorbeelden?
- ♦ Hoe voelt het als de anderen je accepteren en je laten merken dat ze blij met je zijn? Voorbeelden?
- ♦ Variatie: in een veilige groep kunnen leerlingen deze situaties uitspelen.

Lezen: De jongen met de spijkers (zie Verhalen voor vrede).

b. Elkaar vergeven

Als je elkaar vergeeft, geef je iemand een nieuwe kans als hij iets verkeerd heeft gedaan. Je wilt weer verder met die ander. Je doet er alles aan om te zorgen dat het weer goed komt. Zo wordt degene die iets fout heeft gedaan aangemoedigd het in het vervolg beter te doen.

Groepsgesprek
Voorbereiding:
Schrijf de woorden ‘Elkaar vergeven’ op het bord met daaronder twee kolommen.
Schrijf Boven kolom 1: Wat iemand teleurstelt en boos maakt. Schrijf boven kolom 2 Wat het weer goed maakt.

1 Omschrijvingen vrij naar: Linda Kavelin Popov, Het deugdenboek voor het onderwijs, breng het beste in jezelf en in je leerlingen naar boven, Groningen 2005

Gesprek

- Verzamel samen voorbeelden voor de eerste kolom.
- Kies twee tot drie voorbeelden uit en bespreek hoe het weer goed kan komen. Wat kan degene doen, die in de fout ging? Wat kan degene doen die teleurgesteld of boos was? Schrijf dat in steekwoorden in de tweede kolom.

c. Doorzetten, niet opgeven

Als je doorzet en niet opgeeft, weet je duidelijk wat je wilt bereiken en daar zet je je helemaal voor in. Als het moeilijk wordt zet je toch door. Je hebt geduld en je zet alles op alles om moeilijkheden te overwinnen. Je laat je niet afleiden en je hebt er veel voor over.

In twee- of drietallen bespreken

- Wat maakt het moeilijk om vrede te bereiken? In de klas? En/of in ons land? En/of in de wereld? De antwoorden worden op het bord genoteerd.
- Noem voorbeelden van mensen, verhalen of gebeurtenissen die helpen om in vrede te blijven geloven. Om door te zetten en niet op te geven. Kijk vooral in je eigen omgeving. Wie kreeg er een lintje en waarvoor? Wie heeft er iemand gered? Wie helpt anderen?
- Teken alleen of in twee- tot drietallen één van deze voorbeelden uit.

d. Conflicten oplossen zonder geweld

Als je conflicten oplost zonder geweld ga je met elkaar praten als er een probleem is. Je vertelt wat je dwars zit en probeert te begrijpen wat de ander dwars zit. Je gaat niet schelden, ruzie maken of slaan. Je geeft niet zomaar toe, maar zoekt een oplossing waar je allebei tevreden mee bent.

Lezen: Word maar weer een muis

In tweetallen bespreken

- Stel je voor: jij en je broer of zus willen thuis allebei tegelijk achter de computer. Je wilt het allebei even graag. Hoe los je dat zonder geweld op?
  Oplossingen doorgeven aan de hele groep
- Variatie: De klas wordt verdeeld in vier groepen; per groepje wordt één van de thema's uitgewerkt. De leerlingen presenteren plenair wat ze hebben gedaan.

INFORMATIE

Wat nodig is voor vrede wordt door iedereen wel herkend. Toch geeft iedere levensbeschouwing er een eigen kleur, karakter en betekenis aan. De docenten godsdienstig en humanistisch vormingsonderwijs kunnen laten zien hoe deze dingen gevoed worden door en wortelen in de levensbeschouwing, die ze vertegenwoordigen.

- De docent islamitisch godsdienstonderwijs kan bij 'elkaar vergeven' de Koran ter sprake brengen: 'Voor degenen die kwaad doen uit onwetendheid en berouw hebben en hun gedrag veranderen: Uw Heer is vergevingsgezind en vriendelijk.' Zie de Koran 16:19. De leerlingen kunnen met hun docent nagaan hoe je Allah om vergiffenis kunt vragen. En ze kunnen doorpraten over vergeving tussen mensen.
- De docent rooms-katholiek - en de docent protestants godsdienstig vormingsonderwijs kunnen hier de bede 'Vergeef ons onze schulden, zoals ook wij aan anderen hun schuld vergeven' uit het Onze Vader bij betrekken.
- De docent humanistisch vormingsonderwijs kan hier het begrip 'Ubuntu' ter sprake brengen. Vergeving is een belangrijk onderdeel van deze Afrikaanse levenshouding. Nelson Mandela en Desmond Tutu zetten zich in om Ubuntu ook bij jongeren onder de aandacht te brengen. Tutu zegt, dat vergeven de manier is om vrij te worden. Zie les 26, Vergeving, in: Kim Dusch, De H-factor – inspiratiefiguren voor het humanisme, Utrecht 2014
- De docent hindoe vormingsonderwijs kan met de leerlingen de centrale waarde van het hindoeïsme verder uitdiepen: ahimsa, dat is geweldloosheid. Het betekent, dat je beseft dat alles met alles is verbonden. Je wilt een ander op geen enkele manier pijn of geweld aan doen; niet met je woorden en ook niet met je daden. Dat geldt niet alleen voor mensen, maar ook voor de aarde, de planten en de dieren.

♦ 2.5 DROMEN VAN VREDE – MIDDENBOUW EN BOVENBOUW

KERN

De droom van Jesaja. Zie bij Verhalen 4.3

VERWERKEN

a. Samen lezen

Voorbereiding: Het verhaal op het digibord zetten of voor elke leerling printen
Het verhaal wordt gelezen door de leerlingen of de leerkracht leest voor. De leerlingen lezen mee.

b. Luisteren

De leerlingen zitten in de kring.
Met een rustige stem zegt de leerkracht: 'Ga maar rustig zitten. Ik ga jullie een verhaal voorlezen. Leg je handen maar losjes op je knieën. Je mag je ogen dicht doen, maar je mag ze ook openhouden. Adem maar rustig in en uit. Voel maar hoe lekker rustig je hier zit. En probeer in gedachten eens voor je te zien wat ik vertel. Welke plaatjes zie je? Luister maar.'
De leerkracht leest het verhaal rustig en duidelijk voor. Als het verhaal uit is, zegt de leerkracht: 'Doe je ogen maar weer open. Beweeg maar even, rek je maar even uit. Uitwisselen: wat zag je voor je bij het verhaal?

c. Stel je voor – eerst plenair, vervolgens individueel of in zelfgekozen tweetallen

Voorbereiding: pen en papier klaarleggen voor iedere leerling
Plenair bespreken

- Waarom zou Jesaja zijn droom aan de mensen vertellen?
- Als Jesaja dit verhaal opschrijft en vertelt, is het oorlog in zijn land. De mensen zijn moe en bang. Hoe zouden de mensen het vinden om dan zo'n verhaal te horen? Wat zouden ze mooi vinden? Wat zouden ze niet mooi vinden?

Individueel of in zelfgekozen tweetallen

- Stel je voor, dat jij de mensen nu, vandaag een droom van vrede zou willen vertellen. Waar gaat die droom dan over? Wat wil je vertellen? Schrijf het maar eens op.

Wie wil leest voor.

d. Een 'omkeerboekje' maken.

In de droom van Jesaja wordt alles omgekeerd. De leerlingen maken met elkaar een 'omkeer boekje' over vrede en onvrede. Elke leerling maakt twee tekeningen.

Materiaal
Voor iedere leerling een vel stevig, niet-doorzichtig tekenpapier, formaat A5 of A4
Naar keuze kleurpotlood, viltstift of pastelkrijt

Tekenen

- Leerlingen vullen vooraf de volgende zin aan: vrede is ……
- Ze tekenen de aangevulde zin op de achterkant van het papier uit.
- Op de achterkant van het papier tekenen ze het tegenovergestelde.
  Bijvoorbeeld:
  - soldaten die mensen helpen <->soldaten die schieten;
  - kinderen die samen spelen <-> kinderen die ruzie maken;
  - mooie huizen < -> kapotte huizen, enz.

Attentie: let er op, dat de leerlingen het papier 'op z'n kop' leggen vóór ze op de achterkant gaan tekenen. Zet zo nodig vooraf een pijltje op het papier om de basis van de tekening aan te geven. Door de tekeningen te bundelen ontstaat er een boekje, dat je in twee richtingen kunt lezen. Het ene verhaal gaat over vrede, het andere over onvrede. NB. Deze werkvorm neemt minder tijd, als de leerlingen in tweetallen werken. De tekeningen worden dan twee aan twee 'op z'n kop' aan elkaar geplakt.

e. Lees het spiegelverhaal 'De Kinderbrug'. Zie bij Verhalen 4.4

Het verhaal kan worden uitgetekend als een strip of worden uitgespeeld.

♦ 2.6 ZINGEN – MIDDENBOUW EN BOVENBOUW

KERN

Je kunt over vrede praten en je kunt je ervoor inzetten. Je kunt erover schrijven en er voor demonstreren. Maar je kunt er ook over zingen. Al zingend wordt de hoop op vrede levend gehouden en het verlangen ernaar gevoed. En soms wordt de vrede waarvan je zingt al even voelbaar. Hier is gekozen voor een lied, dat laat zien dat mensen bij elkaar horen, ook al verschillen ze veel van elkaar.
Het lied van de regenboog. Zie Bijlage 3

VERWERKING

a. Zingen – allemaal samen

b. Ik hoor erbij; samen een bouwregenboog maken - middenbouw

Materiaal

- Voor iedere leerling één of meer stroken papier in één van de zeven kleuren van de regenboog.
- Kleurpotloden of viltstiften.
- Lijm
- Eventueel: een groot vel papier.

Tekenen - individueel

- De leerlingen schrijven of tekenen op hun strook woorden en dingen waarmee ze laten zien wie ze zijn.
  Voorbeelden:
  - hun portret en hun naam
  - het gebouw van de levensbeschouwing of godsdienst waar ze van huis uit bij horen
  - voorwerpen uit de sport waar ze van houden
  - hun hobby, hun huisdier
  - waar ze wonen, hun familie
- De stroken papier in de vorm van een regenboog op een groot vel papier of op het raam plakken.
  Variatie: in plaats van stroken papier te gebruiken, trekken de leerlingen hun hand om.

De regenboog bekijken- plenair

- Wie wil ons iets vertellen over haar of zijn tekening?
- Wie heeft er iets te vragen over een tekening?

c. En verder:

Sjalom chaverim, een joodse vredesgroet. www.music-for-music-teachers.com/shalom-chaverim.html

Dona nobis pacem, een Latijnse tekst, die “Geef ons vrede” betekent. www.8notes.com/scores/15705.asp

Oorlog, nummer van de popgroep Doe Maar
www.songteksten.nl/songteksten/11103/doe-maar/oorlog.htm

♦ 2.7 VREDESVLUCHTEN

KERN

Er zijn heel wat mensen die zich inzetten voor vrede. Dat varieert van iemand in je eigen buurt, tot mensen die zich staande houden in een oorlog. Voor deze mensen betekent het veel dat ze gezien worden. De leerlingen gaan na of ze zulke mensen kennen; ver weg of in hun eigen klas, buurt of familie. Ze sturen hen een vredesduif, het symbool van hoop en vrede. Zo tonen ze hun waardering voor iemand die goede en belangrijk dingen voor de vrede doet.

VERWERKING

Materiaal
Voor iedere leerling een kopie op stevig papier van Bijlage 4 [2]
Scharen en lijm
Naald en draad om de duif op te hangen
Pennen, stiften of kleurpotloden

a. Vredesduif maken – individueel

- Vouw het papier op de stippellijn dubbel. Knip de vleugels en het lijf uit. Knip de veren los door de vleugels op de zwarte lijnen in te knippen.
- Vouw de vleugels en het lijf open. Plak de vleugels tussen de aangegeven streepjes. Plak de twee helften van het kopje tegen elkaar.
- Haal de scherpe kant van de schaar langs de veren, zodat ze naar buiten toe een beetje gaan krullen.
- Bedenk een vredesgroet en schrijf die op de duif. Of maak een brief en plak die op de snavel. Of schrijf je wens op een brede strook en maak die vast tussen de vleugels.
- Prik een gaatje in de zwarte stip op de nek van de vogel. Haal er een touwtje door en hang hem op.

b. Wie stuur jij een vredesduif?

- Ken je mensen, die met elkaar gaan praten als ze het niet met elkaar eens zijn?
- Ken je mensen, die helpen als anderen te maken hebben met oorlog, ruzie of geweld?
- Ken je mensen, die zelf last hebben van oorlog, ruzie of geweld?
- Ken je mensen die veel voor de vrede doen?

c. Versturen

- Zet je eigen naam als afzender op de duif en breng hem persoonlijk naar de betreffende persoon.
- Of hang de duif eerst op in de klas en reik de duiven gezamenlijk uit. Bijvoorbeeld op 21 september, de internationale dag van de vrede.
- Online versturen
  Wie mensen verder weg een groet wil sturen, kan dat online doen via de link www.vredesvluchten.nl/stuur-een-vredesduif. Hier heb je de mogelijkheid om een persoonlijk bericht toe te voegen + het e-mailadres van de ontvanger. Hij of zij krijgt het bericht ook.
  www.vredesvluchten.nl/alle-vredesvluchten

2 Afbeelding: Wilmi van Kempen, Een vogel van papier, in: Marusja Aangeenbrug e.a., Elisabethbode, Heerenveen 6 mei 2016 Foto: Jan de Boer

3. Tot besluit twee suggesties

♦ 3.1 WAT WIL JE ONTHOUDEN?

Leerlingen denken na over de vraag: ‘Wat wil je onthouden van wat je in deze les hebt gehoord?’ Ze schrijven hun antwoord op. Wie wil leest voor.

♦ 3.2 RECEPT VOOR VREDE

De leerlingen maken alleen of in de hele groep een recept voor vrede. Welke belangrijke woorden over vrede hebben ze vandaag gehoord? Ze zetten ze bij elkaar in de vorm van een recept. Voorbeeld: voor vrede heb je nodig: een lepel moed, drie ons durf, een liter vertrouwen, wat goede verhalen, enz.

4. Verhalen

♦ 4.1 HET JONGETJE EN DE SPIJKERS [3]

Een verhaal uit de Islam

Er was eens een jongen die altijd boos werd. Op een dag gaf zijn vader hem een tas vol met spijkers, en zei: 'Mijn zoon, ik wil dat je elke keer als je boos wordt en je geduld dreigt verliezen een spijker in het hek slaat.' De zoon begon het advies van zijn vader op te volgen. Op de eerste dag sloeg hij 37 spijkers in het hek, maar met een hamer de spijkers in het hek slaan is niet gemakkelijk. Dus hij probeerde, elke keer als hij boos dreigde te worden, zichzelf te beheersen.
Dagen gingen voorbij, en hij sloeg steeds minder spijkers in het hek. En na weken was hij in staat om zijn woede te beheersen. Hij ging naar zijn vader om hem te vertellen wat hij bereikt had. Zijn vader was blij en zei: 'Nu, mijn zoon, moet je een spijker uit het hek halen elke dag dat je niet boos bent geworden.' De zoon begon de spijkers uit het hek te halen, elke dag dat hij niet boos werd, totdat er geen spijkers meer overbleven. Weer ging hij naar zijn vader om hem te vertellen wat hij bereikt had.
Zijn vader nam hem mee naar het hek en zei: 'Mijn zoon, je hebt het goed gedaan, maar kijk naar de gaten in het hek. Dit hek zal nooit hetzelfde zijn als eerst. Elke keer als je uit boosheid iets zegt laat je, zoals deze gaten, een litteken achter in de harten van anderen. Je kunt een persoon neersteken met een mes, en het mes er uit halen. Maar hoe vaak je ook sorry zegt, de wond zal er blijven.'

♦ 4.2 WORD MAAR WEER EEN MUIS [4]

Een verhaal uit het Hindoeïsme

Op een kleine open plek diep in het bos, zat een yogi [5] verzonken in meditatie. Met gekruiste benen en gesloten ogen zat hij op de grond, zo bewegingloos als een standbeeld. Hij genoot van de rust en de vrede rondom hem. Ineens sprong er een angstige muis in de schoot van de yogi. 'Red me alstublieft. Er zit een kat achter me aan,' piepte hij. Langzaam opende de yogi een oog en toen het andere. Hij tuurde naar beneden, naar de muis. 'Het is niet mijn taak om katten te vangen,' zei hij. 'Alstublieft, meneer, help me alstublieft,' piepte de muis. 'Goed dan', sprak de yogi. 'Je kunt een kat worden.' Daarop wuifde hij met zijn hand, sprak een toverformule uit en de muis werd een kat. Meteen stoof de kat weg, terug het woud in.
Een paar dagen later zat de yogi, zoals altijd, vredig te mediteren. Deze keer kroop er een kat uit de bosjes, meelijwekkend miauwend. 'Red me alstublieft! Er zit een woeste hond achter me aan.'
De yogi zei: 'Ik herken je. Jij bent de muis die ik een paar dagen geleden in een kat veranderd heb.' De kat miauwde nog harder. 'Wel, wel, wat zullen we deze keer doen?' Toen sprak hij opnieuw een toverformule uit en veranderde de kat in een grote blaffende hond. De hond rende het oerwoud in en de yogi ging verder mediteren.
Een paar dagen later keerde de hond terug. Hij was heel bang. Hijgend en jankend rende hij naar de yogi toe. 'Help me alstublieft. Er zit een grote tijger achter me aan. De vriendelijke yogi had begrip voor de benarde toestand van de doodsbange hond. Hij antwoordde: 'Oh je bent zo'n angstig schepsel. Houd op met dat beven. Jij zult ook een tijger zijn. Wees niet bang meer.'
Daarop sprak hij een toverspreuk uit en de hond veranderde in het gevaarlijkste dier van het woud.
Maar in plaats van weg te gaan, stapte de tijger trots in het rond, zijn nieuwe lichaam bewonderend. Hij likte zijn geel-zwart gestreepte jas met zijn lange tong en keek heel tevreden naar zijn messcherpe klauwen. Toen de yogi de tijger naar hem zag loeren, zei hij: 'Zo, tijger, wat wil je nu gaan doen?' Met een sluwe lach antwoordde de tijger: 'Ik wil je opeten.' Hij maakte aanstalten om te springen. De yogi was hem voor. Met uitgestrekte vinger sprak hij opnieuw een toverspreuk uit: 'Ondankbare schurk! Word maar weer muis!'

3 Bron: www.al-ummah.nl/artikelen/verhalenmeteenmoraal/hetjongetjemetdespijkers.html

4 Bron: Missio België, Wereldwijs India, 2013, http://www.missiokids.nl/India/Verhaal-Muis.html

5 In het hindoeïsme is een yogi iemand die aan yoga doet en zo eenheid met het goddelijke wil bereiken. Er zijn veel verschillende manieren om aan yoga te doen. Lichaamsoefeningen doen is er één van. Je kunt deze oefeningen ook doen als je geen hindoe bent. Dan probeer je zo vooral rust, stilte en ontspanning te vinden.

♦ 4.3 DE DROOM VAN JESAJA [6] - Een verhaal uit het Christendom

Jesaja zit met zijn hoofd in zijn handen en denkt heel diep na. 'Ik ben een profeet', denkt hij, 'en ik vertel de mensen de woorden van God. Soms moet ik ze waarschuwen. Bijvoorbeeld als ze verkeerde dingen doen. Als ze daar mee doorgaan zal het niet goed met hen aflopen. Dat vertel ik hen. Dan kunnen ze ervoor kiezen om het goede te doen. Maar vandaag hebben de mensen iets anders nodig.' Jesaja zucht eens en kijkt uit het raam. 'Vandaag ga ik ze vertellen dat ze de moed niet op hoeven te geven. Want nu is het oorlog in het land. Soldaten vechten met elkaar en huizen worden vernield. De vijand is sterk en het vechten gaat maar door. De mensen zijn zo moe en zo bang. Maar dat blijft niet altijd zo! De oorlog gaat een keer voorbij. Dan wordt het weer vrede. Vandaag mag ik ze van God woorden van hoop doorgeven. Vandaag zal ik ze mijn droom van vrede vertellen'. Jesaja staat op, pakt zijn schrijfspullen en gaat aan tafel zitten. Hij schrijft:

'Op een dag is het voorbij met al dat vechten, vernielen en doodschieten. Op een dag komt er een koning, die het heel anders gaat doen. Hij is eerlijk en hij zorgt goed voor de mensen. Bij hem is er voor iedereen plaats in het land. Dan is het vrede. Dat kun je zelfs aan de dieren zien.' Hier stopt Jesaja even. Hij glimlacht 'Ja', zegt hij, 'als die koning komt en het vrede is, gaan zelfs de dieren samen doen. Dat ik ga opschrijven!'

Met het puntje van zijn tong tussen zijn lippen schrijft Jesaja verder:

'Een lammetje speelt tussen de poten van een wolf. En de wolf likt haar met zijn tong. Een koe en een berin lopen samen in het weiland. Ze zoeken voor hun jongen het beste stukje gras op. Een meisje speelt herderinnetje. Een leeuw en een kalf doen met haar mee. En de leeuw eet gras, net als de kleine koe die naast hem loopt. Een kleuter wil vrienden worden met een slang. Hij steekt zijn hand in het nest om het dier te aaien. Als die goede koning komt, kiest er niemand meer voor het kwaad. Niemand doet meer slechte dingen op de plek waar God woont.'

♦ 4.4 DE KINDERBRUG [7]

Er woonden eens twee boeren aan de rand van een rivier. De ene op de rechteroever, de ander op de linkeroever. In het water zwommen eenden en zwanen die blij waren dat de zon 's morgens opging en 's avonds onderging. Die eenden en zwanen zaten 's morgens op de linkeroever lekker in de zon, en 's avonds op de rechteroever. Maar de boeren waren niet zo blij. Ze waren jaloers op elkaar. De ene zou liever op de rechteroever, en de ander liever op de linkeroever willen wonen.

Als ze 's morgens aan het ploegen waren stond de ene te schelden omdat het veld van zijn buurman in de zon lag, en zijn eigen veld in de schaduw. En als ze 's avonds hout hakten, stond de andere te schelden omdat de zon wel op het huis van zijn buurman scheen, maar niet op het zijne.

Ook de boerinnen waren heel ontevreden. De ene 's morgens en de andere 's avonds.

Op een morgen toen de boerinnen de was aan het ophangen waren, riep die van de rechteroever een lelijk woord naar die van de andere kant. En toen ze 's avonds de was weer van de lijn haalden, riep die van de linkeroever iets lelijks terug. Dat namen hun mannen niet. Ze verzamelden grote stenen en probeerden elkaar daarmee te raken, maar de rivier was zo breed, dat de stenen hun doel misten en in het water plonsden.

De enige tijd dat het rustig en vredig was, was midden op de dag. De koeien, de paarden, de geiten en de schapen trokken zich in de schaduw terug, en de boeren met hun vrouwen deden een dutje onder een appelboom, de een op de linkeroever, de ander op de rechteroever. De kinderen van de boeren zaten zich aan de waterkant te vervelen. De een keek naar de linkeroever en de ander naar de rechteroever. Ik wou dat ik een eend was, dacht de één. Ik wou dat ik een zwaan was, dacht de ander.

Op een mooie dag, toen de kinderen weer eens bij de rivier kwamen, was het water gezakt en er waren zoveel stenen tevoorschijn gekomen, dat de kinderen van de ene op de andere steen konden springen. Ze waren allebei tegelijk midden in de rivier. Ze keken een hele tijd naar elkaar, blij omdat ze kinderen waren. De ene een meisje, de ander een jongetje. Ze gingen op een grote steen zitten en keken naar de eenden en de zwanen. Toen gingen ze elkaar verhaaltjes zitten te vertellen. Het meisje en de jongen vonden elkaar zo aardig, dat ze elke middag van de ene steen op de andere sprongen en samen in het midden van de rivier gingen zitten. De ouders vroegen zich af hoe het kwam dat hun kinderen dingen wisten die ze zelf nog nooit gehoord hadden.

Maar op een dag, toen het heel hard geregend had, hielden de kinderen op met verhaaltjes vertellen en ze waren ook niet vrolijk meer. Het water in de rivier was weer gestegen en de Kinderbrug was verdwenen. Toen kwamen de ouders eindelijk achter het geheim van hun kinderen. Ze begonnen er over na te denken. En toen ze lang genoeg gedacht hadden, besloten ze, samen met de kinderen, van de overgebleven stenen een Brug te bouwen. Een brug zo prachtig en rond als de boog die de zon aan de hemel beschrijft.

6 Arda de Boer-van Veen, Vrij naar Jesaja 11:5-10

7 Bron: Max Bolliger, Die Kinderbrücke, Zürich 1979. Uit het Duits vertaald door I. Ris. Het boek is niet meer verkrijgbaar. Een enkel exemplaar nog te leen via www.levobieb.nl en de openbare bibliotheek.

5. Voor de onderbouw

♦ 5.1 PRENTENBOEKEN

Petra en Tom Rosenberg, **Waarom worden jullie geen vriendjes?**, Christofoor 2010. ISBN/ISSN 978 90 6038 631 6.
Een Arabisch sprookje over ruzie en vriendschap en over het zoeken naar oplossingen. Vogel Hop vervult bij dit alles een sleutelrol. De hop, die veel in Afrika en Azië voorkomt en een enkele keer als dwaalgast in Nederland te zien is, geldt in de sprookjeswereld als wijze raadgever.

Mariette Vanhalewijn en Rita van Bilsen, **Kleine Adam**, Tielt 2011. ISBN/ISSN 978-90-209-9593-0
Kleine Adam is niet tevreden met de wereld zoals die nu is. Hij veegt alles in het riool en gaat een nieuwe wereld tekenen. Zo komt hij tot de ontdekking dat je niet alles kunt overdoen; je moet blijven proberen iets goeds van onze wereld te maken.

Max Velthuijs, **Kikker en de vreemdeling**, Amsterdam 1995. ISBN/ISSN 978-90-258-6041-7
Op een dag komt er een vreemdeling in het bos van Kikker en zijn vriendjes wonen: Rat. Eend waarschuwt dat ratten dieven zijn. Ze zijn lui, brutaal en werken niet. En Varkentje zegt dat ratten niet in het bos thuishoren. Maar Kikker besluit zelf een kijkje te gaan nemen en dan verandert alles. Bijbehorende lesbrief: www.leopold.nl/onderwijs

♦ 5.2 LESSCHETSEN

Celeste Snoek, **Vrede sluiten**, in: Hemel en aarde, Hilversum 2003
Jeanet Aartsen, **Kan het anders**, in: Kleur, Amersfoort 2010
Nynke Braaksma en Joukje Marije Smedinga, **Wat zeg je?**, in: Kleur, Amersfoort 2011
Jacomijn van der Kooij, **De hele wereld**, in: Kleur, Amersfoort 2012

6. De school kijkt verder

♦ 6.1 SCHOOLPLEIN – VREDESPLEIN

Verander in de Vredesweek het schoolplein in een Vredesplein. Betrek de omgeving van de school erbij. Nodig een Ambassade van Vrede om te helpen. Zie 6.3.
Enkele ideeën

- Vraag een kunstenaar uit de buurt om de leerlingen te begeleiden bij het uittekenen van het verhaal van de Kinderbrug. Zie 2.5 Dromen van vrede, suggestie e. De tekeningen komen op het plein te liggen.
- Leerkrachten, ouders, buren van de school kunnen ook vredesduiven maken. Hang ze samen met de duiven van de leerlingen aan parasols. Reik de duiven op het plein uit.
- Geef de uitgewerkte cartoons een plaats op het plein. Zie 2.1.c. Of ga op het plein met deze activiteit met jong en oud aan de slag.
- Horen er mensen vanuit verschillende culturen bij de school? Of wonen ze in de buurt? Nodig ze uit om voor hapjes te zorgen. Of vraag hen spelletjes of muziek aan de kinderen te leren. Speel ze op het plein.
- Staat er nog een basisschool in de buurt? Werk samen en maak er één prachtig Vredesplein van!

♦ 6.2 SCHOLENBAND

In Aleppo (Syrië) is naar school gaan riskant door de oorlog. Gelukkig zijn er plekken die wél veiligheid bieden, zoals de Mustafa Qarman school. Kinderen leren er over vrede en samenwerking in plaats van haat en oorlog. De school is er voor iedereen ongeacht afkomst, sekse of religie en laat zo zien dat een betere toekomst voor Syrië mogelijk is. Deze school is een haven van hoop.

De school is opgericht door Kesh Malek. Deze naam betekent: schaakmat. Dat is een groep onafhankelijke mannen en vrouwen, moslims en christenen, die het beste met hun land voor hebben. Vrede, geen dictatuur, vrijheid, respect, tolerantie. Dat zijn de waarden die voor hen belangrijk zijn. Ze vernoemden deze school in 2012 naar een van de oprichters, Mustafa Qarman. Hij stierf een paar dagen voor de opening in november 2012 door een mortiergranaat. Momenteel biedt de school onderwijs aan zo'n 140 buurtkinderen van 6 tot 12 jaar. Behalve onderwijs is er veel aandacht voor traumaverwerking en creatieve vakken. Naast de Mustafa Qarman school ondersteunt Kesh Malek nog negen scholen in en rondom Aleppo.

Er zijn vijf scholen in Oost Aleppo waarmee een scholenband kan worden gemaakt. De Mustafa Qarmanschool is er één van. De wetenschap dat er in Nederland mensen en kinderen zijn die meeleven geeft kinderen en leraren in Syrië extra kracht en motivatie om door te gaan. Ze weten dat ze er niet alleen voor staan. Een brief, een foto, een teken van leven van buiten, communicatie: het doorbreekt het isolement en leert dat er ook nog zoiets als een 'normale wereld' bestaat, dat er een ander leven dan oorlog is en dat ze niet vergeten worden. Een klein gebaar voor leerlingen in Nederland maar van grote betekenis voor mensen in Syrië. PAX helpt scholen in Nederland hier graag bij.
Hoe:

- Contact via internet (Skype; Facebook; e-mail etc.)
- Videoboodschappen / berichten / foto's
- Bezoeken / gastlessen van mensen uit Syrië (Aleppo)
- Dagboeken / briefwisselingen

PAX heeft goede contacten in Syrië. Interesse? Neem contact op via vredesweek@paxvoorvrede.nl

♦ 6.3 AMBASSADES VAN VREDE

Tijdens de Vredesweek vraagt PAX extra aandacht voor vrede. Dit doet PAX echter niet alleen. PAX wordt bijgestaan door meer dan vijfenzeventig lokale Ambassades van Vrede die honderden activiteiten organiseren in hun eigen buurt. Wie het thema in de Vredesweek breder op wil zetten en wil samenwerken met het dorp, de wijk, of buurt enz. kan contact zoeken met een ambassade. Zie www.vredesweek.nl

VREDE
VERBINDT
LEN

a). Weet dat God de begunstigde is van alle opofferingen en ontberingen. Weet dat God de Ħeer is van alle werelden. Weet dat God de weldoener is van alle levende wezens.

Deze vredesformule hoort bij

.....

b). İk wens je vrede: Assalamoe aleikoem. İk wens jou ook vrede: Wa aleikoem salaam.

Deze begroeting hoort bij

.....

c). Vrede en alle goeds.

Deze groet hoort bij

.....

d). Genade zij u en vrede van God onze Vader en van de Ħeer Jezus Christus.

Deze vredesformule hoort bij

.....

Vrede

Sjaloom

PAX

Salaam

Ahimsa

Eirènè

Het lied van de regenboog

tekst: Eppie Dam ***muziek: Hindrik van der Meer***

2. Ze zeggen: als je anders bent
dan doe je niet normaal.
Ze wijzen naar je kleren en
ze lachen om je taal.

Refrein

3. Ze zeggen: als je anders bent
dan kun je beter gaan.
Alsof je nooit geboren bent -
dat is toch geen bestaan.

Refrein

Want kijk eens naar...

© 1994 Intrada Muziekuitgave, Veensluis 18, 8448 GP Heerenveen. **94007**
www.intradamusic.nl / e-mail: info@intradamusic.nl
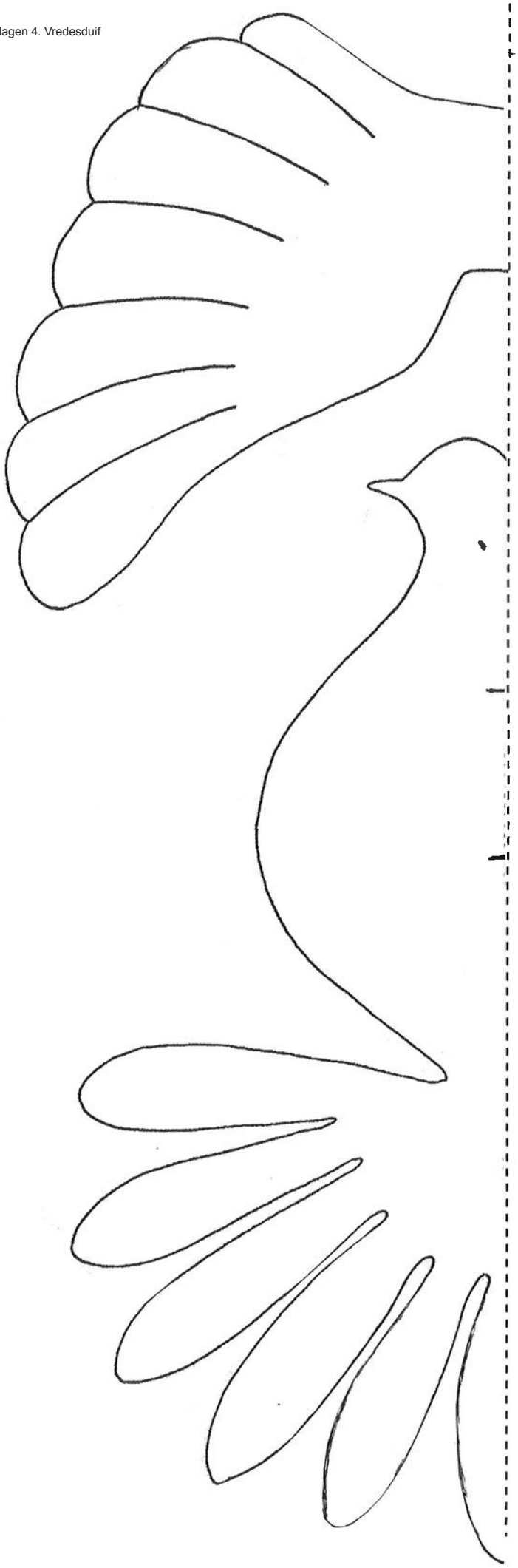
Bijlagen 4. Vredesduif